

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی ، گروه روانشناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش تربیتی

عنوان :

رابطه بین باور های انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده با خلاقیت در مدارس
متوسطه شهر همدان

استاد راهنما :

دکتر مرجان جعفری روشن

استاد مشاور :

دکتر فرناز کشاورزی ارشدی

پژوهشگر :

مینا بروجردی

زمستان ۱۳۸۸

تقدیم به :

پدر و مادر مهربانم

که وجودشان بهانه زندگیم است و عطریاس دعایشان اعتبار
زیستنم.

همسر عزیزم

حامی استوار زندگیم که صبر او را دستمایه سعی خویش قرار
داده ام

فرزندان عزیزم

که در نگاهشان شور و شوق شاد زیستن را می جویم

سپاس و قدردانی

سپاس به درگاه ایزدمنان که به لطف و رحمت خود به مخلوقاتش قدرت اندیشه و تفحص بخشید و راه ترقی و پیشرفت را فراسوی آنان گشود و با اعطای برکات خود توفیق چیدن خوشه ای از خرمن علم را به بنده حقیرش عطا فرمود.

و صمیمانه ترین سپاسها نثار صاحبان کرامت و اهل علم، اساتید گرانمایه سرکار خانم دکتر جعفری روشن و سرکار خانم دکتر کشاورزی ارشدی که روشنی بخش ذهن تیره من بودند.

و سپاس قدرشناسانه من ارزانی خانواده ارزشمندم که قلبم، هویتم و تمام زندگیم به آنها تعلق دارد. عزیزانی که صبورانه رنج تحصیل مرا به جان خریدند و همواره حامی من بودند.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب **مینا بروجردی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی **۸۶۰۰۰۶۹۳۶۰۰** در رشته مدیریت آموزشی که در تاریخ **۱۳۸۸/۱۱/۱۸** از پایان نامه خود تحت عنوان: **رابطه بین باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده با خلاقیت در مدارس متوسطه شهر همدان** با کسب نمره **۱۹/۵۰** و درجه **عالی** دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: **مینا بروجردی**

تاریخ و امضاء: **۶۰۶/۱**

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۸۸/۱۱/۱۸

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم مینا بروجردی از پایان نامه
خود دفاع نموده و با نمره ۱۹/۵۰ بحروف نوزده و پنجاه صدم
و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	چکیده
	فصل اول: کلیات
۲	مقدمه.....
۷	بیان مسئله.....
۱۵	اهمیت تحقیق.....
۱۷	هدف تحقیق.....
۱۸	روش تحقیق.....
۱۹	سؤالات پژوهش.....
۲۰	فرضیه ها.....
۲۱	متغیر ها.....
۲۱	تعریف اصطلاحات.....
۲۱	باورهای انگیزشی.....
۲۱	خودکارآمدی.....
۲۲	ارزش گذاری درونی.....
۲۲	اضطراب امتحان.....
۲۲	تعریف عملیاتی باورهای انگیزشی.....
۲۲	راهبردهای یادگیری خود نظم داده شده.....
۲۲	راهبرد های شناختی.....
۲۲	راهبردهای فراشناختی.....
۲۲	خودتنظیمی.....
۲۳	تعریف عملیاتی.....
۲۳	راهبردهای یادگیری خود نظم داده شده.....
۲۳	خلاقیت.....
۲۳	سیالی(روانی).....
۲۳	انعطاف پذیری(نرمش).....
۲۳	اصالت(تازگی).....
۲۳	گسترش(بسط).....
۲۳	تعریف عملیاتی خلاقیت.....
۲۳	گروه آموزشی.....
	فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه ی تحقیقاتی
۲۵	مبانی نظری و پیشینه تحقیق.....
۲۵	مکتب رفتارگرایی و مکتب شناختی.....
۲۵	ریشه های فلسفی مکتب رفتارگرایی و شناختی.....
۲۶	مفاهیم رفتار و یادگیری در روانشناسی رفتارگرایی و شناختی.....
۲۷	روش کاهش گرایی و روش کل گرایی.....
۲۸	روانشناسی شناختی معاصر.....

۲۹	..... نظریه شناختی- اجتماعی
۳۱	..... یادگیری و نظریه پردازش اطلاعات
۳۵	..... حافظه کاری (حافظه کوتاه مدت)
۳۹	..... مدل یادگیری خود نظم داده شده
۴۱	..... باورهای انگیزشی
۴۱	..... تعریف باورهای انگیزشی
۴۴	..... اجزاء باورهای انگیزشی
۴۴	..... خود- کارآمدی
۴۵	..... شکل گیری باورهای خود- کارآمدی
۴۶	..... خود- کارآمدی و انتظارات پیامد
۴۷	..... خود- کارآمدی در موقعیتهای تحصیلی
۴۸	..... ارزشگذاری درونی
۵۰	..... اضطراب امتحان
۵۴	..... یادگیری خود نظم داده شده
۵۸	..... اجزاء راهبردهای یادگیری خود نظم داده شده
۵۹	..... راهبردهای یادگیری شناختی
۵۹	..... شناخت چیست
۶۰	..... راهبردهای یادگیری شناختی
۶۱	..... تکرار یا مرور
۶۱	..... بسط یا گسترش معنایی
۶۲	..... سازمان دهی
۶۳	..... خودنظم دهی
۶۳	..... راهبردهای فراشناختی
۶۳	..... فراشناخت چیست
۶۴	..... راهبردهای فراشناختی
۶۶	..... برنامه ریزی
۶۶	..... نظارت و ارزشیابی
۶۷	..... نظم دهی
۶۷	..... خودتنظیمی(اداره و کنترل تلاش)
۶۸	..... نظریه خود نظم دهی کارون و شیر
۷۲	..... نظریه خود نظم دهی بندورا
۷۴	..... خلاقیت
۷۴	..... تعریف خلاقیت
۷۷	..... رویکردهای نظری مربوط به خلاقیت
۷۷	..... رویکرد فلسفی
۷۸	..... رویکرد روانشناسی
۸۰	..... اجزا و مهارت های خلاقیت
۸۳	..... درجات خلاقیت
۸۴	..... فرآیند خلاقیت
۹۰	..... خصوصیات افراد خلاق

۹۰	.....	موانع خلاقیت
۹۱	.....	موانع خلاقیت در مدرسه
۹۱	.....	موانع خلاقیت در محیط خانواده
۹۲	.....	مراحل کار خلاقانه
۹۳	.....	اجزای متشکله خلاقیت
۹۶	.....	روش‌های پرورش خلاقیت در دانش‌آموزان
۹۸	.....	پژوهش‌های مرتبط با پژوهش حاضر
۹۸	.....	پژوهش‌های انجام شده در زمینه ارتباط راهبردهای یادگیری با خلاقیت
۹۸	.....	پژوهش‌های خارجی
۱۰۰	.....	پژوهش‌های ایرانی
۱۰۲	.....	پژوهش‌های انجام شده در زمینه ارتباط باورهای انگیزشی با خلاقیت
۱۰۳	.....	پژوهش‌های انجام شده در زمینه ارتباط جنسیت با خلاقیت
	.....	پژوهش‌های انجام شده در زمینه ارتباط گروه‌های آموزشی خلاقیت و استفاده از راهبردهای یادگیری
۱۰۵	.....	پژوهش‌های انجام شده در زمینه ارتباط بین باورهای انگیزشی، راهبردهای یادگیری و خلاقیت
۱۰۶	.....	خلاصه و نتیجه‌گیری

فصل سوم: چهارچوب روش تحقیق

۱۱۷	.....	روش تحقیق
۱۱۷	.....	جامعه آماری
۱۱۷	.....	نمونه و روش نمونه‌گیری
۱۲۰	.....	ابزار پژوهش
۱۲۰	.....	پرسشنامه خلاقیت
۱۲۱	.....	پایایی آزمون خلاقیت
۱۲۲	.....	اعتبار آزمون خلاقیت
۱۲۶	.....	پرسشنامه راهبردهای انگیزشی برای یادگیری
۱۲۶	.....	پایایی آزمون راهبردهای انگیزشی برای یادگیری
۱۲۹	.....	شیوه اجرای تحقیق
۱۳۰	.....	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱۳۲	.....	تحلیل آماری داده‌ها
۱۳۲	.....	تحلیل توصیفی داده‌ها
۱۳۲	.....	جنس
۱۳۳	.....	رشته تحصیلی
۱۳۵	.....	دبیرستان محل تحصیل
۱۳۶	.....	تحصیلات پدر
۱۳۸	.....	تحصیلات مادر
۱۳۹	.....	شغل پدر

۱۴۱	شغل مادر
۱۴۲	باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده
۱۴۴	باورهای انگیزشی
۱۴۵	راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده
۱۴۷	خلاقیت دانش‌آموزان به تفکیک رشته تحصیلی
۱۴۹	خلاقیت دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت
۱۵۲	باورهای انگیزشی بر حسب سطوح مختلف خلاقیت
۱۵۲	راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده بر حسب سطوح مختلف خلاقیت
۱۵۴	تحلیل استنباطی داده‌ها
۱۵۴	فرضیه اول
۱۵۷	فرضیه دوم
۱۶۰	فرضیه سوم
۱۷۰	فرضیه چهارم
۱۷۱	فرضیه پنجم
۱۷۲	فرضیه ششم
۱۷۴	فرضیه هفتم
۱۷۶	فرضیه هشتم

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۱۸۴	بحث و نتیجه‌گیری
۱۸۵	یافته‌های توصیفی پژوهش
۱۹۲	نتایج به دست آمده از تحلیل فرضیه‌ها
۲۰۵	کاربرد نتایج توصیفی
۲۰۷	پیشنهاد‌های کاربردی
۲۱۲	پیشنهاد‌های پژوهشی
۲۱۳	محدودیت‌های پژوهش
۲۱۴	نتیجه‌گیری
۲۱۵	فهرست منابع
۲۲۶	پیوست

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳ توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش‌آموزان برحسب دبیرستان محل تحصیلی	۱۱۸
جدول ۲-۳ توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش‌آموزان دختر و پسر برحسب رشته تحصیلی	۱۱۹
جدول ۳-۳ ضرایب پایایی کل و مقیاس‌های فرعی آزمون مداد - کاغذی چند گزینه‌ای خلاقیات	۱۲۲
جدول ۳-۴ ضرایب اعتبار آزمون مداد- کاغذی خلاقیات دکتر عابدی	۱۲۴
جدول ۳-۵ راهنمای پرسشنامه MSLQ بر اساس پژوهش موسوی نژاد (۱۳۷۶)	۱۲۷
جدول ۳-۶ راهنمای پرسشنامه MSLQ بر اساس نسخه پینتریچ و دی گروت (۱۹۹۰)	۱۲۹
جدول ۱-۱-۴ توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش‌آموزان برحسب جنس	۱۳۲
جدول ۲-۱-۴ توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش‌آموزان برحسب رشته تحصیلی	۱۳۳
جدول ۳-۱-۴ توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش‌آموزان برحسب دبیرستان محل تحصیل	۱۳۵
جدول ۴-۱-۴ توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش‌آموزان برحسب تحصیلات پدر	۱۳۶
جدول ۵-۱-۴ توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش‌آموزان برحسب تحصیلات مادر	۱۳۷
جدول ۶-۱-۴ توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش‌آموزان برحسب شغل پدر	۱۳۹
جدول ۷-۱-۴ توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانش‌آموزان برحسب شغل مادر	۱۴۱
جدول ۸-۱-۴ توصیف اطلاعات مربوط به باورهای انگیزشی دانش‌آموزان	۱۴۳
جدول ۹-۱-۴ توصیف اطلاعات مربوط به میزان خلاقیات دانش‌آموزان به تفکیک رشته تحصیلی	۱۴۷
جدول ۱۰-۱-۴ توصیف اطلاعات مربوط به میزان خلاقیات به تفکیک جنس	۱۵۰
جدول ۱۱-۱-۴ باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خود نظم داده شده دانش‌آموزان برحسب سطوح مختلف خلاقیات	۱۵۲
جدول ۱-۲-۴ توصیف اطلاعات مربوط به باورهای انگیزشی دانش‌آموزان	۱۵۴
جدول ۲-۲-۴ نتایج تحلیل واریانس یکطرفه میزان باورهای انگیزشی برحسب گروه آموزشی	۱۵۵
جدول ۳-۲-۴ آزمون توکی	۱۵۵
جدول ۴-۲-۴ نتایج تحلیل واریانس یک طرفه میزان استفاده از راهبردهای یادگیری خود نظم بخش برحسب گروه آموزشی	۱۵۷
جدول ۵-۲-۴ نتایج تحلیل واریانس یکطرفه میزان راهبردهای یادگیری خودنظم بخش دانش‌آموزان برحسب گروه آموزشی	۱۵۸
جدول ۶-۲-۴ آزمون توکی	۱۵۸
جدول ۷-۲-۴ نتایج تحلیل واریانس یکطرفه میزان خلاقیات دانش‌آموزان برحسب گروه آموزشی	۱۶۰
جدول ۸-۲-۴ نتایج تحلیل واریانس یکطرفه میزان باورهای انگیزشی برحسب گروه آموزشی	۱۶۲
جدول ۹-۲-۴ آزمون توکی	۱۶۳
جدول ۱۰-۲-۴ ضریب همبستگی بین باورهای انگیزشی و خلاقیات در کل دانش‌آموزان	۱۷۰

- جدول ۴-۲-۱۱- ضریب همبستگی بین راهبردهای یادگیری خود نظم بخش و خلاقیت در کل دانش‌آموزان ۱۷۱
- جدول ۴-۲-۱۲- مقایسه میزان خلاقیت دانش‌آموزان دختر و پسر با استفاده از آزمون t برای گروه های مستقل ۱۷۲
- جدول ۴-۲-۱۳- تحلیل واریانس رگرسیون چند متغیره ۱۷۴
- جدول ۴-۲-۱۴- ضرایب باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده بر خلاقیت کل دانش‌آموزان در رگرسیون چند گانه ۱۷۴
- جدول ۴-۲-۱۵- تحلیل واریانس رگرسیون چند متغیره ۱۷۶
- جدول ۴-۲-۱۶- ضرایب باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده بر خلاقیت دانش‌آموزان رشته علوم تجربی در رگرسیون چندگانه ۱۷۶
- جدول ۴-۲-۱۷- تحلیل واریانس رگرسیون چند متغیره ۱۷۸
- جدول ۴-۲-۱۸- ضرایب باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده بر خلاقیت دانش‌آموزان رشته علوم تجربی در رگرسیون چند گانه ۱۷۸
- جدول ۴-۲-۱۹- تحلیل واریانس رگرسیون چند متغیره ۱۸۱
- جدول ۴-۲-۲۰- ضرایب باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده بر خلاقیت دانش‌آموزان رشته علوم تجربی در رگرسیون چند گانه ۱۸۱
- جدول ۵-۱- توصیف باورهای انگیزشی در هر گروه آموزشی ۱۸۶
- جدول ۵-۲- توصیف راهبردهای یادگیری خود نظم داده شده در هر گروه آموزشی ۱۸۷
- جدول ۵-۳- توصیف خلاقیت در هر گروه آموزشی ۱۸۸

فهرست نمودار ها

عنوان	صفحه
نمودار ۴-۱-۱- در صد فراواني دانش آموزان بر حسب جنس	۱۳۳
نمودار ۴-۱-۲- در صد فراواني دانش آموزان بر حسب رشته تحصيلي	۱۳۴
نمودار ۴-۱-۳- در صد فراواني دانش آموزان بر حسب تحصيلات پدر	۱۳۷
نمودار ۴-۱-۴- در صد فراواني دانش آموزان بر حسب تحصيلات مادر	۱۳۹
نمودار ۴-۱-۵- در صد فراواني دانش آموزان بر حسب شغل پدر	۱۴۰
نمودار ۴-۱-۶- در صد فراواني دانش آموزان بر حسب شغل مادر	۱۴۲
نمودار ۴-۱-۷- مقايسه ميانگين باورهاي انگيزشي دانش آموزان بر حسب گروه آموزشي	۱۴۶
نمودار ۴-۱-۸- مقايسه ميانگين راهبردهاي يادگيري خودنظم داده شده دانش آموزان بر حسب گروه آموزان	۱۴۶
نمودار ۴-۱-۹- مقايسه ميانگين خلاقيت دانش آموزان بر حسب گروه آموزشي	۱۴۹
نمودار ۴-۱-۱۰- مقايسه ميانگين خلاقيت دانش آموزان دختر و پسر	۱۵۱
نمودار ۴-۱-۱۱- مقايسه ميانگين هاي باورهاي انگيزشي و راهبردهاي يادگيري خودنظم بخش بر حسب نوع خلاقيت (پايين و بالا)	۱۵۳
نمودار ۴-۲-۱- پراكنش خوشه اي (راهبردهاي يادگيري خودنظم ده و خلاقيت كل دانش آموزان) با خط رگرسيون	۱۷۵
نمودار ۴-۲-۲- پراكنش خوشه اي (راهبردهاي يادگيري خودنظم داده شده و خلاقيت دانش آموزان رشته علوم تجربی) با خط رگرسيون	۱۷۷
نمودار ۴-۲-۳- پراكنش خوشه اي (راهبردهاي يادگيري خودنظم داده شده و خلاقيت دانش آموزان رشته علوم انسانی) با خط رگرسيون	۱۸۰
نمودار ۴-۲-۴- پراكنش خوشه اي (باورهاي انگيزشي و خلاقيت دانش آموزان رشته علوم انسانی) با خط رگرسيون	۱۸۰
نمودار ۴-۲-۵- پراكنش خوشه اي (راهبردهاي يادگيري خودنظم داده شده و خلاقيت دانش آموزان رشته ریاضی و فیزیک) با خط رگرسيون	۱۸۲

فهرست شکلها

صفحه	عنوان
۳۰	شکل ۱-۲ : تعیین گری متقابل
۳۴	شکل ۲-۲ : الگوی پردازش اطلاعات یادگیری
۴۰	شکل ۳-۲ : مدل یادگیری خود نظم داده شده
۷۱	شکل ۴-۲ : مدل خود نظم دهی کارون و شیر
۸۹	شکل ۵-۲ : فرایند خلاقیت
۹۶	شکل ۶-۲ : محل تقاطع خلاقیت

چکیده

هدف تحقیق تعیین رابطه‌ی بین باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده با خلاقیت در دانش آموزان سوم متوسطه‌ی شهر همدان با در نظر گرفتن جنسیت و گروه آموزشی بود. نمونه مورد مطالعه شامل ۳۷۵ دانش آموز بود که از این تعداد، ۱۸۶ نفر دختر و ۱۸۹ نفر پسر بودند که از مجموع دانش آموزان دختر ۸۰ نفر در رشته علوم تجربی، ۳۱ نفر علوم انسانی و ۷۵ نفر در رشته ریاضی و فیزیک مشغول تحصیل بودند و از مجموع دانش آموزان پسر ۷۱ نفر در رشته تجربی، ۶۴ نفر در رشته علوم انسانی، و ۵۴ نفر در رشته ریاضی و فیزیک مشغول تحصیل بودند و با روش خوشه‌ای نمونه‌گیری شده بودند. اطلاعات از طریق پرسشنامه خلاقیت عابدی و پرسشنامه راهبردهای انگیزشی در یادگیری (MSLQ) جمع آوری گردید و سپس با روش آماری رگرسیون چند گانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد خلاقیت دانش آموزان با راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده و باورهای انگیزشی رابطه مثبت دارد. و این دو متغیر متغیرهای پیش بین میزان خلاقیت دانش آموزان هستند. همچنین نشان داد که خودنظم دهی باعث افزایش خلاقیت دانش آموزان رشته‌ی علوم تجربی، راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده و ارزش گذاری درونی باعث افزایش خلاقیت دانش آموزان رشته‌ی علوم انسانی و استفاده از راهبرد های شناختی و کاهش اضطراب امتحان باعث افزایش خلاقیت دانش آموزان رشته‌ی ریاضی و فیزیک می شود. همچنین بین جنسیت دانش آموزان و خلاقیت آنها رابطه وجود داشت و میزان خلاقیت دانش آموزان دختر بیشتر از دانش آموزان پسر بود.

کلید واژه ها: باورهای انگیزشی، راهبردهای یادگیری خود نظم داده شده، خلاقیت.

فصل اول
کلیات

مقدمه

قوه‌ی تصور خلاق بشر را حد و مرزی نیست. این حقیقت که تصور خلاق، قدرت اساسی مغز بشر است مدتهاست به وسیله‌ی بزرگترین متفکرین مطرح شده است. می‌توان گفت در صورتی که کوشش خلاق بشر، که غالباً کند، دردناک و دائماً مأیوس‌کننده بود، به کار نمی‌رفت انسان صرفاً موجودی بود که از مغز هسته‌ها، میوه‌ها و ریشه‌ی گیاهان و گوشت خام تغذیه می‌نمود. نبوغ آینده نیز در مغز خلاق است که بتواند خود را با الگوی آن چه آینده در بردارد، وفق دهد (ایران نژاد و وینسلر^۱، ۲۰۰۸).

انسان به سه دلیل به این شعله‌ی مقدس نیازمند است (حسینی، ۱۳۸۳):

- عدم تجانس و وابستگی جهانی

- منابع طبیعی در شرف اتمام

- سرعت تغییرات

تردیدی نیست که مهم‌ترین نقش تعلیم و تربیت هر جامعه‌ای، پرورش خلاقیت در افراد آن جامعه است زیرا خلاقیت عامل کلیه‌ی پیشرفت‌های بشری است. اما مهم‌تر از آن، چنانچه بسیاری از روانشناسان تأکید دارند، این واقعیت است که، خلاقیت و سلامت روح و روان همواره همراه و همگامند (همان منبع).

از طرفی در دنیای امروز حجم اطلاعات آن قدر زیاد است که دیگر نقش معلمان از سؤال‌کنندگان درس، توضیح‌دهندگان مکرر کتاب‌های درسی و تصحیح‌کنندگان اشتباهات به مدیران تجارب‌یادگیری و تدوین‌کنندگان مهارت‌هایی از قبیل حل مسأله، تفکر خلاق و کار گروهی تغییر کرده است (گلاور و برونینگ^۲، ۱۳۸۳).

حل مسأله^۳، واژه‌ای است که گاه مترادف با خلاقیت^۴ به حساب می‌آید و حتی گروهی خلاقیت و حل مسأله را فرایندهای مشابهی می‌دانند.

جان دیویی^۱ فرایند رویارویی با شرایط زندگی را حل مسأله نامیده است و از دید او هدف تعلیم و تربیت ارتقای توانایی همه‌ی دانش‌آموزان برای حل مسأله است (همان منبع).

¹ Iran Nejad & Winsler

² Glover & Bruning,

³ Problem solving

⁴ creativity

گانیه^۲ (گانیه ، ۱۹۸۵) نیز در طبقه بندی خود آفرینندگی و خلاقیت را نوعی از حل مسأله می‌داند (سیف، ۱۳۸۸). وولفلک^۳ نیز از این لحاظ با گانیه هم عقیده است و می‌گوید توانایی آفرینندگی مانند توانایی حل مسأله به دانش و اطلاعات فرد در زمینه ای که به آفرینش دست می‌زند وابسته است (همان منبع).

با وجود شباهت زیاد بین حل مسأله و آفرینندگی می‌توان آنها را از این لحاظ متفاوت دانست که حل مسأله فعالیتی عینی تر از خلاقیت است و هدف مشخص تری دارد. ویژگی مهم دیگر خلاقیت که آن را از حل مسأله متمایز می‌کند، تازگی^۴ نتایج تفکر آفریننده است یعنی راه حل‌های آفریننده نو هستند و دیگران قبلاً به آنها دست نیافته اند (همان منبع).

برای چند صد سال، مربیان، فیلسوفان و دانشمندان به دنبال کشف بهترین روش برای کمک به یادگیری دانش‌آموزان بودند (میتاگ^۵، ۱۹۹۳). تعداد زیادی نظریه و فرضیه ارائه شده اند که بر حیطه محدودی از رفتار یا حافظه تکیه کرده اند تا به فرایند یاددهی یادگیری جهت دهند (ایران نژاد و وینسلر، ۲۰۰۸).

در دو دهه اخیر کارشناسان تعلیم و تربیت به مقوله‌های شناخت و انگیزش توجه بیشتری کرده اند. شناخت دربرگیرنده ی پاره ای از توانایی‌ها و اعمال ذهنی از قبیل دانش، درک کردن، تشخیص دادن و تفکر است و انگیزش با مسائلی از قبیل هیجان، نگرش و ارزش گذاری ارتباط دارد (همان منبع).

شاید یکی از مهم ترین ویژگی‌های ما به عنوان بشر توانایی ما در خود نظم دهی تفکر، شناخت و رفتار است. این مزیت که ارزش انطباقی دارد باعث شد در شرایطی که بسیاری از گونه‌های جانوران منقرض شدند، اجداد ما زنده بمانند (همان منبع).

توافق کلی وجود دارد که موفقیت به طور کلی در زندگی و به طور ویژه در آموزش و پرورش به سطح خود نظم دهی، انگیزش و خلاقیت شخص بستگی دارد (بکارتز، پینتریچ و زیدنر^۶، ۲۰۰۰). اما هنوز هیچ مطالعه ای به درستی مرز بین این متغیرها را مشخص نکرده است. اگر نتوانیم مرزهای مشخصی بین این عوامل برقرار کنیم، حداقل هزینه ای که باید بپردازیم این است که نمی‌توانیم سطح مناسبی از خود تنظیمی را برای پرورش خلاقیت بالقوه دانش‌آموزان در نظر بگیریم (مایرز^۷، ۲۰۰۳؛ دیویس و ریم^۸، ۲۰۰۴).

¹ Dewey, J

² Gagne, R.M.

³ Woolfolk

⁴ novelty

⁵ Mithaug

⁶ Boekaerts, Pintrich & Zeidner

⁷ Mayers

⁸ Davis & Rimm

در حال حاضر در کشورهای توسعه یافته شکوفایی و پرورش خلاقیت دانش‌آموزان از مهمترین اهداف آموزش و پرورش شمرده می‌شود. در این کشورها اهمیت پرورش خلاقیت به حدی است که در همه مقاطع تحصیلی از پیش دبستانی تا دانشگاه واحدها و مواد درسی ویژه‌ای به این موضوع اختصاص یافته است. این برنامه ریزی و سرمایه گذاری به دلیل نقش اساسی خلاقیت در توسعه و پیشرفت و غلبه بر تغییرات سریع و اجتناب ناپذیر دنیای امروز می‌باشد. در کشور ما نیز در حوزه خلاقیت در دو دهه ی اخیر مطالب و مباحثی مطرح بوده است و حتی یکی از اهداف اساسی تعلیم و تربیت، پرورش خلاقیت دانش‌آموزان است. اما علیرغم اهمیت این موضوع کمتر به صورت بنیادی و کاربردی، به این مهم پرداخته شده است. این در حالیست که به شدت به نسل نوآور و خلاق نیازمندیم (سلیمانی، ۱۳۸۷).

بنابراین در شرایط حساس کنونی و با توجه به تحولات سریع دنیا و نیاز اجتناب ناپذیر به تطابق با پیشرفت و تغییرات علوم، آن چه بیش از هر چیز مورد نیاز آموزش و پرورش کشور ماست، مطالعه و پژوهش بنیادی و کاربردی در زمینه خلاقیت و روش‌های پرورش آن و شناسایی عوامل تاثیر گذار بر آن است تا در برنامه ریزی آینده این عوامل در واحدهای درسی دانش‌آموزان گنجانده شود و به نحو موثری توسط معلمان و مربیان در سطح مدارس پروراندن شود و از این طریق قدم‌های سریعی در راه رسیدن به دنیای پرشتاب کنونی و دنیای ناشناخته آینده برداشته شود (همان منبع).

هرچند ممکن است تا زمان یافتن راهبردهای اساسی برای برنامه ریزی و تاسیس واحدها، دوره‌ها و کلاس‌های ویژه برای افزایش این گونه مهارت‌ها و گنجاندن آن در برنامه‌های آموزشی مدارس کشور فاصله ی زیادی وجود داشته باشد، اما هر گونه تلاش و فعالیت علمی و پژوهشی در این زمینه می‌تواند هدف فوق را تسریع کند و تا اندازه ای فاصله ی موجود را کاهش دهد (همان منبع).

پژوهش حاضر نیز در همین راستا به دنبال شناسایی عوامل شناختی و انگیزشی موثر بر خلاقیت است تا قدمی در جهت پر کردن خلا موجود بردارد.

در همین فصل اهداف، سوالات پژوهشی و فرضیه‌ها معرفی می‌گردند. متغیرهای مهم پژوهش یعنی باورهای انگیزشی در ابعاد خودکارآمدی، ارزش گذاری درونی و اضطراب امتحان؛ راهبردهای یادگیری خودنظم داده شده در ابعاد راهبردهای شناختی و خودتنظیمی و خلاقیت در ابعاد بسط، سیالی، انعطاف پذیری و اصالت؛ گروه‌های آموزشی و جنسیت تعریف می‌شوند و خط مشی کلی پژوهش تعیین می‌گردد.

در فصل دوم ابتدا نظریات زیر بنایی پژوهش حاضر و پس از آن پژوهش‌هایی که در ارتباط با متغیرهای این پژوهش انجام گرفته اند بررسی می‌شوند.

در فصل سوم روش تحقیق، ابزار مورد استفاده و روش‌های آماری لازم برای اجرای این تحقیق، به تفصیل توضیح داده می‌شوند.

در فصل چهارم داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار می‌گیرند و در فصل پنجم بر پایه‌ی نتایج به دست آمده و مقایسه‌ی آن‌ها با نتایج پژوهش‌های پیشین، اطلاعات تجزیه و تحلیل شده و بر اساس نظریات زیر بنایی، پیشنهادات کاربردی و پژوهشی ارائه می‌گردند.